

NASTAVAK - MARA VEJNOVIĆ 3

I sad gde ono stadosmo Maro?

- Kod Tudjmana.

I {ta je on jo{ govorio sem da su domobraska regularna armija usta{ke dr`ave da je bila nekakva rezerva revolucionarna partizana, {ta je jo{ govorio?

- Da komunisti~ka partija nije imala takvu ulogu kakva joj se pripisuje, da treba druga~ije pisati istoriju komunisti~ke partie Hrvatske, da treba uzeti u obzir sve ono {to je Hrvate i natjeralo u usta{a, sve u tom tonu je govorio.

Nesamostalnost verovatno njihova nacionalna je okrenula protiv Jugoslavije i poterala u naru~je Italije i Nema~ke, valjda je tako govorio.

- Otprilike tako to.

A {ta su va{i kontraargumenti bili?

- Moji su kontraargumenti bili da to nije istina, da se ja sa time ne mogu slo`iti i govorila sam za{to se ne mogu slo`iti.

- Za{to se ne mo`ete slo`iti?

- Govorila sam mu kako je bilo u ~itavom toku rata koji ja poznajem i pre rata i u po~etku rata i u ratu i u logoru, i posle logora i {ta se pojavljuje i ina~e i zbog ~ega ne mogu prihvati takvu teoriju. I mi smo se stra{no sukobili. On je po~eo vikat, on je postao crven ko cvekla, mi smo tako dva sata natezali se, po{teno, i onda kako je bio zavr{etak radnog vremena tri sata, spu{tali se stepenicama tri sprata i ~itavo vreme smo se svadjali i pred zgradom nastavili jo{ pola sata da se svadjamo i on je na kraju po~eo skakati pola metra od zemlje i vikati i tako smo se rastali, bez da smo se pozdravili. I ja sam sutradan oti{la Anki Beres i rekla drugarice Anka ja s Tudjmanom ne mogu vi{e razgovarati. I nikad vi{e me nemojte slati da ja s njime razgovaram. Ona ka`e za{to. Ja joj ka`em. Ona ka`e, ma nemoj bi}e dobar Francek. Rekoh znate {ta ja sam fa{iste dobro upoznala, on je za mene usta{a i ja njega gledam kao usta{u i ne mo`e nikad od njega biti sre}e, bi}e samo {tete. Pa, nemoj, moramo polako, ovo, ono, rekoh znate {ta vi poku{ajte a ja ne mogu. I to je kod mene kona~no. Ja svoj sud o njemu imam. I posle su rekli da sam stvarno ja njemu prva rekla u Hrvatskoj da je usta{a. Jesam, to je ta~no. I sad je do{lo do toga da je on po~eo ~udne stra{ne stvari raditi u tom svom institutu. Progoniti dobre ljude, maltretirati, otpu{tati, forsirati usta{ki raspolo`ene ljude, uvoditi takve histori~are, onda je stra{nu birokraciju naveo, on je pored ostalog, jedan WC je imao na spratu, za sebe ga je uzeo. I klju~ nosio u d`epu. Onda je maltretirao da je to `iva jeza, ljudi su dolazili k meni u kancelariju i plakali. Onda je slao svoje ljude da me provociraju, medjutim, onda sam ja ve} znala procijeniti, nisam bila naivna, ja sam tada bila zreo ~ovek neki i sve u svemu tako je to i{lo jedno dva mjeseca i onda sam ja ocenila da ja vi{e ne mogu, jer ja govorim jedno, izvje{tavam jedno, on radi drugo, a oni jo{ uvek u Centralnom komitetu misle da }e mo}i s njim. I ja sam

oti{la organizacionom sekretaru Centralnog komiteta partije i rekla to je bio Marijan Cvetkovi}, dru`e Marjane, ja vi{e ovde na ovoj du`nosti vi{e ostati ne mogu. Za{to. Zato, zato, zato. Mo`e{ li to napisati, mogu i sve napi{em. Sigurno je to Tudjman dobio, jer je dobio svu arhivu Centralnog komiteta u ruke. I napisala sam stvarno sve. Sve sam napisala i {to ljudi govore i {ta sam ja do`ivela. Rezultat je bio ka`e pa kuda }e{. Rekoh za profesora u neku srednju {kolu, gimnaziju najbolje, knji`evnosti. Ka`e a za{to ne bi za direktora, ne mo`e{ ti uvek od po~etka po~injati. Pa, rekoh ja nisam pro{la struku, ja sam zavr{ila fakultet, ali ja nisam pro{la struku, dru`e Marjane u {coli. Pa, ka`e, uzmi ~etiri sata nedeljno da radi{ kao profesor, a ostalo kao direktor. Ti ima{ toliko iskustva da nema nikakvih razloga da se bojimo da ne}e{ uspeti. I stvarno se pru`i prilika da idem za direktora i uzmem ~etiri sata nedeljno da predajem, predavala sam jugoslovensku knji`evnost, a bila direktor u gimnaziji "25 maj" u Zagrebu. To je bila prirodno matemati~ka gimnazija, sjajne uspehe je postizala. A Tudjman nikakve posledice nije osetio od tog sukoba sa tobom i to {to si napisala za{to ne}e{?

- Od toga ja ne znam da li je osetio, nikome ni{ta nije rekao, ali ostao je na polo~aju direktora Instituta za izu~avanje radni~kog pokreta Hrvatske. Medjutim, poslije izvjesnog vremena on je do{ao u sukob sa ~itavom komisijom i sa Ankom Drerus i sa Bakari}em. On je Bakari}u rekao kad je Bakari} govorio da on ne pozna istoriju, da on nije kompetentat, na sastanku mu je rekao to. Bakari} je onda rekao dobro, ja nisam doktorirao istoriju, ali ja }u uzeti sad ti ovde ka`em otvoreno dva mjeseca, i ja }u izu~iti ono {to treba pa }emo onda razgovarati, i na sastanak i sre`e ga. I onda ga smjene sa du`nosti, onda je nastavio raditi svoj posao, i{ao po sastancima, po inostranstvu, to ve} privatno, pa bio u zatvoru, pa je onda posle i Krle`a ga je vadio iz zatvora, premda je Krle`a rekao da je ne{to jako mutno u vezi svega toga. To je Krle`a rekao, itd. itd. Krle`a je ~uveni knji`evnik, njegova djela se moraju po{tivati. Ali, ovde je ~injenica pomagao je.

Dobro, jel tad Tudjman ot{i{ao u penziju kad su ga otpustili iz instituta?

- Da dobio je penziju.

Kad su ga otpustili?

- Nakon tako godinu dana, godinu ipo posle mog sukoba otprilike 1963.

I onda je ot{i{ao u privatnu politi~ku akciju?

- Da, da. I onda je posle sve to i{lo kako je i{lo i iskreno re~eno to mogu re}i stvarno nije mi nikad zaboravio to da smo se posvadili.

Po ~emu zna{ to?

- Znam po tome {to je jedan razgovor vodio izmedju njega i Jovana Ra{kovi}a bio, mo`da ste ga pro~itali.

Jovan Ra{kovi}, lekar psihijatar u po~etku je bio politi~ki vodj kninskih Srba.

- Tako je. Njih dvojica su imali razgovor pre toga nego {to je Ra{kovi} dolazio u Beograd. I onda je rekao Tudjman ~ujem da idete za Beograd, ka`e Ra{kovi}

da. Pa, ka`e, {ta mislite kako }e vas ovi do~ekati. Pa, mislim da ne}e ba{ blagonaklono, a ja }u i}i pa sad kako bude. Ka`e, pa tamo se sad pripremaju izbori i bi}e velikih borbi tamo i onda ka`e medju Obrenovi}evcima, Karadjordjevi}ima, Vejnovi}evcima, a Vejnovi}evci nisu bila dinastijska porodica. Medju radikalima, demokratama i ta~kica. Po tome znam, a drugo imala sam niz neprilika u Maspoku i borbi sa nacionalistima.

Aja, za vreme masovnog takozvanog pokreta u po~etku sedamdesetih godina kad je rukovodstvo komunisti~ke partije Hrvatske krenulo u neke dobre nacionalisti~ke vode, i vi ste tad imali neprilike, a vi ste tad bili direktor gimnazije?

- Jako velike neprilike. Prijetili su mi, prijetili su mi da }e razbiti gimnaziju, da je to crvena gimnazija, da ne mo`e ta gimnazija biti izolovana od svih, jer na{i u~enici nisu i{li u {trajk, nisu ni{ta prihvatali od tog nacionalizma, imali smo jako dobru organizaciju, izvrsne rezultate postizali na studiju itd. I tu sam ja imala jako velikih te{ko}a pa ~ak i finansijskih.

Ali taj masovni pokret tad Tito savladao privremeno, ali se sve sad javilo ponovo.

- Jeste i pravo da vam ka`em pored ostalog imala sam i pritisaka da primim maspokovce koji su bili vrlo aktivni posle za profesore i nisam dala i uspjevala i {ta da vam pri~am.

Pristalice masovnog pokreta da primte kao profesore, vi ste pru`ali otpor.

- Ne pristalice, ~ak i rukovodioce.

E, sad ovako kad smo ve} oko Tudjmana, oko nacionalizma u Hrvatskoj koji se javio prvo kod njega li~no pa onda sedamdesetih godina, pa najzad trijumfovao u secesiji Hrvatskoj, da onda se zadr`imo vi{e ili vratimo na Franju Tudjmana i na njegovu knjigu objavljenu 1989. godine pod naslovom "Bespu}a istorijske zbilje" u kojoj on govori o Jasenovcu i puno o Jevrejima. Mene naro~ito to zanima. I postavio bih vam izvesna pitanja. On u toj svojoj knjizi pi{e da je izmi{ljen mit o Jasenovcu kao logoru smrti, da je Jasenovac ustvari osnovan kao radni logor, jer je bilo puno radionica i poljoprivrednih dobara i da u njemu nije samovoljno i svirepo ubijeno vi{e od 30 000 do 40 000 zato~enika. Po{to je Stara Gradi{ka gde ste vi bili zato~eni preko godinu dana deo Jasenovca, kako vi ocenjujete Jasenovac i to Tudjmanovo pisanje?

- Do kraja neistina. Do kraja la`, eto to vam otvoreno ka`em.

[ta su vam argumenti?

- Argumenti su to {to sam sama vidjela o tome. A to je ono {to sam govorila o kolonama, o umiranju, o djeci, o dovodjenju u logor, o selekcijama i svemu tome.

Jel bilo u Staroj Gradi{ki radionica?

- Bilo je, bila je kroja~ka radionica, onda je bila perionica, onda je bilo poljoprivredno dobro koje se nalazilo izvan logora, na one njive u sela koja su bila iseljena. Ali ja nisam i{la.

A sad mi ka`ite omer srazmera izmedju tog radnog elementa u Staroj Gradi{ki i tog elementa ubijanja?

- Ubijanje, daleko vi{e ubijanje, za mene je to bila klaonica.

Da li bi onda rekli da su Jasenovac i Stra Gradi{ka bili logori smrti?

- Da nikako radni logori. To je bilo ono, pravo da vam ka`em za mene, samo koliko je potrebno usta{ama, ni{ta drugo, za njih da se sa{ije, za njih da se naprave cipele, da se za njih proizvede hrana, za lokalne potrebe, nije bila svrha ljudi dovodjenje u logor. To je do kraja neistina {to on pi{e.

Drugo jedno veliko pitanje. Franjo Tudjman u toj istoj knjizi prikazuje Jevreje zato~ene u Jasenovcu i u Staroj Gradi{ki, prikazuje ih u vrlo lo{em svetlu i pri tome se slu`i razli~itim citatima pisanja ili izjava drugih ljudi. Prva stvar kojom se on slu`i to je izve{taj Vojislava Prnjatovi}a, koji je bio sekretar trgovinske komore u Sarajevu pre rata, koji je u Jasenovac doveden i pu{ten iz Jasenovca u prole}e 1942. godine s jednom grupom Srba i oni su do{li u Beograd koji je tad bio pod nema~kom okupacijom, i pred Komesarijatom za izbeglice davali su izjave i sada izmedju ostalog tu imamo slede}e: prvo, taj Prnjatovi} je pomenuo u toj izjavi i to Tudjman citira da su Jevreji u Jasenovcu prigrabili sva va`nija mesta u upravi logora. Da li vi mo`ete da nabrojite koji su bili logornici u to vreme, da li je bila re~i o prigrabljivanju, ako su Jevreji bili u unutra{njoj upravi logora, za{to je to tako bilo? [ta mislite o tome da su Jevreji prigrabili sva va`na mesta u upravi logora?

- Mislim da je i to la`. Bar za Gradi{ku mogu ~vrsto tvrditi, Jasenovac onaj tamo direktno ne poznam, ja ni jednog Jevreja ne znam koji je bio u usta{kom zapovedni{tvu.

Ne u samom, nego mislim u internoj upravi ono logornik, kod vas je logornik bila jedna Hrvatica?

- Nikako Jevreji, nikako. Znam iz logora Fridu Goldmar, Jevrejku, znam ove iz Novske koji su dovedeni i odmah ubijeni, znam doktora Bukija koji je bio vrlo pozitivan i to za logora{e.

E, sad Prnjatovi} ka`e u toj izjavi koju Tudjman citira da su Jevreji stalno i ve{to intrigirali protiv Srba? Jel vam to poznato?

- Ne, nije, uop}e ne znam i pravo da vam ka`em i sude}i po doktoru Lukiju, sude}i po Fridi Goldnar, sude}i po ovim Jevrejima iz Novske, to uop}e nije ta~no.

Onda Prnjatovi} pi{e, a Tudjman citira da usta{e imaju vi{e povernja u `idove i da Srbi pored toga {to stradavaju od usta{a, stradavaju i od `idova?

- Do kraja je neta~no. Ne znam za nijdan slu~aj da su Srbi stradali od @idova.

- Onda kako cenite slede}e pisanje Prnjatovi}a koga Tudjman citira: `idov ostaje `idov pa i u logoru Jasenovac. Oni su u logoru zadr`ali sve svoje mane, no s tim da su one sada vidnije. Sebi~nost, lukavostvo, nesolidnost, tvrdi~luk, podmuklost i konfidenstvo su njihove glavne odlike. Kakvo je va{e tu iskustvo, jeste li vi imali znali za nekog konfidenta Jevrejina u Staroj Gradi{ki?

- Ne. Drugo ja mogu re{i ovu "Rahelu" kad ~ovek ~uje od Djordja Radi{i} "Rahelu", onu pjesmu, znate li tu pjesmu "Rahela"

Ne znam, to je pisao Djordje Radi{i}, kad je napisao?

- Odavno je to napisao. Pro~itajte je, pro~itajte je pa }ete videti kako su Jevrejke prolazile u logoru.

Ajde recite mi znate li ne{to iz te pesme?

- Iz te pesme znam to da je Rahela kao i mnoge Jevrejke, {to recimo ja ne mogu re{i za ovaj hrvatski logor, mo`da zahvaljuju{i i djelovanju doktora Bukija, nije bilo nasrtaja na `ene od strane usta{a, to stvarno je sre}{a, a Rahela je silovana i ubijena kao i mnoge Jevrejke, da li u Jaenovcu ili Staroj Gradi{ki. Uzmite pjesmu "Rahela" pa }ete vidjeti kakav je `ivot Jevrejki bio u logoru. "Rahela" to najbolje govori, to je stra{no, ima je ja verujem Hubert.

Uostalom ako je bila neka rdja medju Jevrejima kao mo`da medju svakim narodom, a ovde ima jedno uop{tavanje, jedna generalizacija ja bih reko antisemitska?

- Do kraja.

Da je `idov `idov rdja svaki?

- Sad je Srbin hrdja.

Svaki `idov je rdja ovdje i to Tudjman citira.

- Pa, to i za Srbe.

E, sad Tudjman posle svog tog pisanja tog Prnjatovi{a, Tudjman ka`e u svojoj knjizi da ta Prnjatovi{eva izjava ima puno autenti~nosti. Kako vi sudite o tome?

- Pa, mogu suditi samo da je pokvaren, do kraja pokvaren i tendenciozan i rasista i ne znam {ta sve ne.

Sad, sem Prnjatovi{a, Tudjman citira izjavu zajedni~ku trinaest zato~enika koji su oslobođeni iz Jasenovca i tu izjavu dali Komesarijatu za izbeglice u Beogradu 31. marta 1941. godine, tu se isto blate Jevreji i zle postupke pojedinaca ako ih je bilo prote`e na sve Jevreje. E, sad da li da vam ka`em {ta pi{e u toj izjavi?

- Da su prolazili golgotu kroz ~itavu svoju istoriju, a ja znam samo po{tene Jevreje. Recimo Kalmana Vajsu ne znam da li ste ga poznavali, krasan ~ovjek, mi smo bili prijatelji, on je iz Zagreba, bio je partizan, onda se preselio u Beograd i bili smo prijatelji i ovde.

I sad evo, u toj izjavi trinaestorice koju Tudjman citira ka`e se, razumljivo je da Jevreji do najve}ih mogu}nosti iskorici{avaju polo`aje koje zauzimaju u urpavi logora Jasenovac da bi {to vi{e obezbedili sebe i svoje sunarodnike, ~esto i na {tetu nas Srba?

- Gluposti, najobi~nije i bezobrazluk. I bezobrazluk. Ja Jevreje znam kao vredne ljude, znam kao ljude vrlo solidarne, znam kao ljude koji su znali raditi i zaraditi i to po{tujem. Ja ne po{tujem kradju, ali rad koji daje kako da ka`em rezultate u smislu boljeg `ivota ja cjenim.

Sad Tudjman citira jo{ jednu izjavu, pisanje, a to je neki Ante Ciliga, koji je pisao knjigu "Sam na putu kroz Evropu u ratu" i tu taj Ciliga pi{e slede}e, a Tudjman citira: da su `idovi bili sau~esnici u likvidaciji Cigana u Jasenovcu, da li ste ikada za to ~uli?

- Ne, nisam ~ula.

Onda Ciliga tvrdi, a Tudjman citira da su u Jasenovcu `idovi ljubomorno ~uvali mahom vrhovne uprave i uzimali inicijativu priprema i provociranja ne samo pojedina~nih nego i masovnih populacija ne`idova komunista partizana i Srba. Da li su `idovi imali ikakvog udela u selekciji onih zatvorenika koji idu na likvidaciju u Staroj Gradi{ki, kad su brojali svakog tre}eg, nemojte mi klimati glavom, vi morate ne{to re}i.

- Ka`em ne, ne, jer da je bilo tako onda bi me jedan od ovih 30 Jevreja iz Novske kod kojih sam ja dolazila bio odao, a nije ni jedan. Jel tako.

Jeste. Dobro sad da vas jo{ ne{to pitam, po{to ste izu~avalni i istoriju radni~kog pokreta Hrvatske, po{to ste zavr{ili knji`evnost, bili direktor gimnazije, da li je vama poznato odakle poti~e antisemitizam kod usta{a, otkud ta njihova odluka da ka`em da istrebljuju Jevreje isto kao Srbe i Cigane. Jer ne{to je jedinstveno, Hrvatska je jedina zemlja u kojoj su Jevreji bili ubijeni na samom tlu te zemlje i to od strane pripadnika vladaju}e nacije. Ostali Jevreji su svi stradali od Nemaca u logorima van svoje zemlje, ili su deportirani u Poljsku, Nema~ku, niko ih nije ubijao na samom svom tlu sem u Hrvatskoj. Da li je taj antisemitizam kod usta{a prihva}en od nacista ili ima korena u njihovoj usta{koj ideologiji. Da li znate za pisanje neko antisemitsko usta{a, proklamacija, da li Star~evi} osniva~ usta{kog pokreta odnosno hrvatske stranke prava, da li je on bio antisemista? Da li znate?

- Pa, sad, vjerovatno ima korjena tu.

Da li vam je i{ta poznato, da li ste i{ta pro~itali?

- Pa, jesam, ~itala sam ja pravo da vam ka`em dosta o tome, ali nekako pravo da vam ka`em, smatram da se taj hrvatski narod stalno kroz historiju trovao.

Ko ga je trovao?

- Trovali su ga oni koji su `eleli da im slu`i taj hrvatski narod, da preko njega ustvari razbijaju ove na{e zemlje i ove na{e narode, da tako lak{e istrebljuju odredjene nacije kao {to su Jevreji, kao {to su Srbi, kao {to su Cigani, itd. itd. Ima li tu elemenata verskih sukoba?

- Ima, puno vjerskog sukoba ima. Ja sam recimo, pravo da vam ka`em samo na jednom detalju, recimo razmi{ljam o tome. Ovaj, 1941. godine na dan ulaska Njemaca u Jugoslaviju u mom Starom Grabovcu, ja ga zovem mom, jer sam ipak `ivjela tu do 18 godine i dobro se do rata slagala sa svim ljudima i nisam nikakvu razliku ose}ala. Medjutim, isti dan, kad su Njemci ulazili u Jugoslaviju, u sedam sati ujutru sve ku}e, jer samo na{a ku}a i jo{ jedna ku}a u Starom Grabovcu bile su srpske, sve ku}e su izvjesile usta{ke zastave u isti minut i do{li su ti rukovodioci civilne za{tite a to je ustvari bila Ma~ekova za{tita, ustvari usta{ka organizacija tada. Do{li su pred ku}u mog oca i tra`ili da objesi bjelu

zastavu. Predaja. On je rekao ne}u. A oni su rekli ovog momenta ubijamo i tebe i svu djecu ako to ne napravi{. I normalno prevladalo je ono o~insko, objesio je ali stra{no te{ko. Ja sam se pitala kako to, kakva je to organizacija da u isti sekund izlaze kroz prozore te usta{ke zastave, hrvatske sa {ahovnicom i kasnije sam ~ula da su ustvari svi katolici bili zakleti od usta{a da }e se boriti za NDH. I to sam ~ula iz zvani~nih podataka ljudi koji su se bavili prou~avanjem te historije. Da li je to ta~no ili nije ta~no, ali tako je bilo, medjutim, ~injenica je i to tako se rat razvijao. Iz toga mog Starog Grabovca gdje su prijetili meni da }e dovesti Nijemce u ku}u, oti{lo je posle skoro pola sela u partizane. A 38 ljudi, medju njima, da li je 14, da li 15 djece je pobijeno od usta{a u Jasenovcu i Starom Grabovcu. ^iste hrvatske djece.

Kako sad obja{njavate od zastava kad dolaze Nemci do odlaska u partizane?

- Vidjeli su da napreduju partizani, djelovala je partija, ljudi su se pridobijali za pokret i oni su se jednostavno transformisali. Medjutim, ~injenica je da opet sad se pojavilo i za vrijeme Maspoka i za vrijeme ovoga rata pojавilo se ponovo njihovo osje}anje da su najpre Hrvati i katolici. To je ono {to je stra{no oko toga svega. Ali je bilo jako puno po{tenih Hrvata. I ima ih puno. Tu sam se malo eufori~no izrazila, ali recimo ja znam majka ove bra}e Car ona je bila samnom u logoru, i ona je odvedena u logor, krasna jedna `ena starica, ~ista Zagorka, gore od Stubice, u ~izmama do{la u onoj svojoj suknji bjeloj i marami, ja sam je njegovala kad je umirala od tifusa u logoru i grebla onim svojim tankim rukama koje su bile potpuno ve} samo kost i tepala djeco moja, Pero, patkice moja, to je bio poznati prvoborac i komunista prijeratni iz Novske, Ruda, Pepa, ~uvajte se djeco moja, borite se, majka va{a umire. To je bila poruka majke Hrvatice iz logora i taj je recimo Pero Car itekako se tukao za vreme Maspoka, sa maspokovcima i spre~io onaj pohod na Slatinu itd. itd. ali je ~injenica da ima jako puno tu udjela crkva, to je ~injenica, Vatikan i da je to ta stalna borba i vjerska i rasna, a da je ovaj, kako da vam ka`em fa{isti~ki poredak, to je Hitlerova ideologija koju propovjeda Franjo Tudjman, rasisti~ka i program koji je provodio Hitler nad Jevrejima, on sad provodi nad Srbima, a ujedno napada i Jevreje u toj svojoj knjizi.

Jel bi imali Maro na kraju jo{ ne{to da dodate ili da se setite ne~ega.

- Joj, koliko bih ja jo{ toga puno imala.

Imam jo{ jedno poslednje pitanje. Rekli ste da je `ivelo oko sedam hiljada unijata u @umberku na granici Hrvatske i Slovenije, kako su oni pro{li tokom rata?

- Svi su oni bili partizani. Svi. Nije bilo ni jednog izdajnika.

Jel bilo tu ubijanja, ginjenja, paljenja sela?

- Ne, pre`iveli su, bili su partizani ~itavo vrijeme gore.

A {ta sad u ovom ratu za secesiju, {ta je njihova sudska?

- Pa, njihova sudska je ta da se Slovenija i Hrvatska bore za njih, jer, sveta Gera, to je najve}i vrh ba{ na granici Hrvatske i Slovenije. Sad je to Trtina vrh

nije vi{e Sveta Gera i pravo da vam ka`em Slovenci su prije ovog rata, zna~i posle Drugog svjetskog rata i neposredno ne odmah, nego neposredno prije ovog rata, razvili malu privredu u @umberku, a @umber~ani to su vam vredni ljudi, ne samo zato {to sam ja @umber~anka, oni su izvrsno radili, izvrsno `ivjeli. I Slovenci su bili zato da @umberak pripadne njima i sad su jo{ uvek za to.

[ta je sad teritorijalni spor?

- I sad je spor.

Sad mi recite ovako ko je kriv {to se Jugoslavija raspala?

- Ko je kriv, sluge fa{isti, Tudjman, Izetbegovi} i svi drugi koji su ih slu`ili.

Da li su krivi i pojedini srpski rukovodioci kao {to je Slobodan Milo{evi}?

- Pa znate {ta }u vam re{i}, mo`da je on ponekad ovako malo mislio {ta ja znam da bi trebalo malo vi{e unijeti te nacionalne osje}aje, ali mislim da nije bio zlonamjeran.

Pa se prera~unao?

- Prera~unao se i popravio se.

Dobro sad nema ni jednog Srbina u Hrvatskoj.?

- E, sad ko je kriv. Rezultat je lo{, izgubljen je rat, a ko je kriv, da li je kriv Slobodan Milo{evi}?

Sad to je veliki spor, ne mislite da su svi nacionalizmi krivi u tome, da su svi krivi?

- Nacionalizam je kriv. Ni jedan nacionalizam ne odobravam i pravo da vam ka`em, ja recimo ~etnike u Drugom svetskom ratu li~no nisam bila upoznala, jer u Slavoniji nije bilo ~etnika, u Slavoniji je bio formiran onaj protu~etni~ki bataljon, u Posavini.

[ta ho}ete da ka`ete za ~etnike niste ih voleli?

- Ne, nego sam ja njih osetila znate kad. Ja sam vam bila na nekom op{teobrazovnom kursu pri Zavnuhu za vreme rata, a to je bilo na kraju 1943. i po~etku 1944. godine i onda sam sa toga kursa direktno kao delegat iz Slavonije i{la na Drugi kongrs u Sarajevo i Drvar. Kad sam se vra}ala u Slavoniju sa grupom mi smo i{li preko Motajice i tamo je bilo ~etnika, i to dosta ~etnika. Tako da su nas stalno gonili po Motajnici mjesec dana smo se mi vrteli i jednom sam do`ivela to, pucali su na nas, znate, s drugog brda pucali tamo gdje su nas vidjeli. I tako dalje, i tako dalje, i jednom sam do`ivjela to u jednom selu na Motajici jedan seljak nam je rekao ko zna posle koliko dana nespavanja i nesvla~enja uniforme da se raskomotimo da ostavimo pi{tolje i bombice kod njega pred ku}om i da idemo brati tre{nje. A partizansko pravilo je bilo da se ne uzima vo}e. I on nas je molio, molio i onda mi vidimo ona lijepa tre{nja i mi po{li, raskomo}eni. Do{li pod tre{nju, po~eli brati tre{nje, onako grane pune, najednom jedan mladi} viknu partizan, ~etnik, mi pogledamo gore kad stvarno ~etnik u {ubari. I sa pu{kom na gotovos i kako smo mi pogledali mogao je bar nekoga ubiti, on se upla{io, oni su ipak bile kukavice, i on se prebacio na jednu strminu, tako da ga nismo mogli uhvatiti. I mi br`e natrag, obukli se idemo iz

sela, prema [amcu, kad smo se nakon mjesec dana jedva uspjeli probiti nekoliko smo puta dolazili do Save, pa nismo uspjeli. I oni pjevaju kralju Petru i kraljici Mariji, i ne znam {ta sve djeca, tu sam   ni tada ni ranije ni sada ni jedan nacionalizam, {ovinizam, fa{izam i rasizam ne mogu prihvatiti. Osudujem do kraja. I ~etni~ki takodje.

Kraj